

УДК 340 DOI <https://doi.org/10.32782/392233> Атаманова Н. В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін Міжнародного гуманітарного університету Смирнов М. Д., студент магістратури факультету права та економіки Міжнародного гуманітарного університету

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ DIGITALIZATION OF THE STATE AND LEGAL SPHERE IN UKRAINE

Стаття присвячена дослідженню процесів діджиталізації державно-правової сфери в Україні. У статті розглянуто декілька визначень поняття «діджиталізації» та виведено власне розуміння даного процесу, розглянуто особливості діджиталізації в Україні та визначено, на якому етапі розвитку знаходиться діджиталізація у державно-правовій сфері сьогодні. Також визначено, що процеси діджиталізації, цифровізації та автоматизації стрімко увійшли у життя суспільства, змінивши всі його сфери у всьому світі і Україна не стала винятком. У статті визначено, що діджиталізація включає в себе цифрову трансформацію, автоматизацію та проявляється у вигляді зміни в процедурах, врегульованих законодавством та пов'язаних з переходом від процесів у паперовій формі до прямих онлайн процедур, які не потребують безпосередньої участі посередника чи компетентного органу, використовуючи мережу Інтернет. У статті розглянуто процеси діджиталізації, які почалися в Україні у 2014 році після Революції Гідності та сьогодні лише отримують своє втілення, розквіт та вдосконалення. Визначено, що Кабінет Міністрів України ухвалив План дій щодо впровадження концепції розвитку електронних послуг на 2019-2020 роки, визначивши комплекс заходів, спрямованих на підвищення якості надання адміністративних послуг громадянам та бізнесу відповідно до європейських вимог. У 2018 році Уряд України завершив і запустив Національну систему взаємодії TREMBITA, яка була заснована на естонській системі взаємодії X-Road, і спрямована на обмін даними між державними інформаційними ресурсами для забезпечення високого рівня системи надання електронних послуг. Таким чином, починаючи із 2017 року, коли Україна

ухвалила Концепцію розвитку електронного уряду, яка передбачає комплексний розвиток електронних послуг відповідно до європейських вимог, і почалися процеси діджиталізації у всіх сферах. Крім того, у статті вказано, що діджиталізація державно-правової сфери в Україні спрямована на те, аби усі державні послуги могли бути отримані громадянами онлайн, для спрощення процедури – за допомогою смартфона. Діджиталізація прагне модифікувати урядові послуги, відійти від паперів і зробити доступ до сервісів максимально простим. Починаючи з 2014 року, коли Україна взяла курс на Європу, і розпочалися процеси діджиталізації та цифровізації які наразі лише розквітають в Україні. Ключові слова: діджиталізація державно-правової сфери, електронний уряд, електронний цифровий підпис, Інтернет, концепція уряду, модернізація державного управління, портал «Дія», цифрова трансформація, цифрові держпослуги, цифровізація. The article is devoted to the study of the processes of digitalization of the state and legal sphere in Ukraine. The article considers several definitions of the concept of "digitalization" and derives its own understanding of this process, considers the features of digitalization in Ukraine and determines the stage of development of digitalization in the state and legal sphere today. It is also determined that the processes of digitalization, digitalization and automation rapidly entered the life of society, changing all its spheres around the world and Ukraine is no exception. The article states that digitalization includes digital transformation, automation and manifests itself in the form of changes in procedures regulated by law and associated with the transition from paper-based processes to direct online procedures that do not require direct involvement of a mediator or competent authority using internet network. The article examines the processes of digitalization that began in Ukraine in 2014 after the Revolution of Dignity and today are only becoming embodied, flourishing and improving. It is determined that the Cabinet of Ministers of Ukraine 4 Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 1. 2022 approved an Action Plan for the implementation of the concept of electronic services for 2019-2020, defining a set of measures aimed at improving the quality of administrative services to citizens and

businesses in accordance with European requirements. In 2018, the Government of Ukraine completed and launched the TREMBITA National Interaction System, which was based on the Estonian X-Road Interaction System and aims to exchange data between state information resources to ensure a high level of electronic services. Thus, starting in 2017, when Ukraine adopted the Concept of e-government development, which provides for the integrated development of e-services in accordance with European requirements, and began the process of digitalization in all areas. In addition, the article states that the digitalization of the state and legal sphere in Ukraine is aimed at ensuring that all public services can be obtained by citizens online, to simplify the procedure – using a smartphone. Digitalization seeks to modify government services, move away from paperwork and make access to services as easy as possible. Since 2014, when Ukraine set course for Europe, the processes of digitalization and digitalization have begun, which are currently only flourishing in Ukraine. Key words: digitalization of the state and legal sphere, e-government, electronic digital signature, Internet, government concept, modernization of public administration, portal "Action", digital transformation, digital government services, digitalization. Постановка проблеми та актуальність дослідження. Процеси діджиталізації, цифровізації та автоматизації стрімко увійшли у життя суспільства, змінивши всі його сфери у всьому світі і Україна не стала винятком. Звичайно, даний процес прийшов до нас пізніше, ніж у Сполучені Штати та Європу, проте, наразі, посадовці намагаються пришвидшити процеси цифрової трансформації скрізь, і у державноправовій сфері також. Діджиталізація та цифрова трансформація вже торкнулися таких сфер суспільства, як соціальна, адміністративна, економічна та інші. Настала черга і державно-правової, тому, наразі, дана тема активно обговорюється на рівні урядовців, проте, через нещодавнє її виникнення та поширення, вона недостатньо досліджена. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню розвитку діджиталізації науковці почали присвячувати свої статті зовсім нещодавно, тому дана тематика лише розвивається у якості предмета розгляду. Так, найбільша кількість статей, присвячена процесам діджиталізації в Україні

була опублікована у 2020-2021 роках такими авторами як: Манько Д. Г., Антонюк В. В., Шмідт Е., Коен Д., Жосан Г., Глібо С. В., Сохікян А. С., Рибак В., Стародуб І., Єсімов С., Єфремова К. В. та іншими. Мета статті. Стаття присвячена розгляду процесу діджиталізації державно-правової сфери в Україні. Для досягнення поставленої мети, дамо визначення поняттю «діджиталізації», опираючись на уже відомі твердження; розглянемо особливості діджиталізації в Україні та визначимо, на якому етапі розвитку знаходиться діджиталізація у державно-правовій сфері. Виклад основного матеріалу. На думку Д. Г. Манько, діджиталізацію розуміють як неологізм, який увійшов в українську мову лише кілька років тому, є транслітерацією англійського digitalization і згідно з визначенням словника означає зміни в усіх сферах суспільного життя, пов'язані з використанням цифрових технологій [1, с. 19]. У свою чергу В. В. Антонюк вважає, що поняття «діджиталізація» означає інформаційно-комунікаційний процес, що забезпечується через використання автоматизованих, інформаційних, телекомунікаційних та електронних технологій, його важливим елементом [2, с. 9]. При цьому, на просторах Інтернет, слово «діджиталізація» характеризують як спрощену форму точнішого терміну «цифрова трансформація» та є проявом глобальної цифрової революції» [3]. Цифровізація визначається в науковій літературі як спосіб організації суспільного життя навколо цифрових комунікацій та медіа, вона впливає фактично на всі суспільні сфери [4, с. 8]. А як зазначає Г. Жосан, цифрова трансформація або діджиталізація – це цілісне переосмислення моделі бізнесу, трансформація всіх процесів і перехід до використання нових інструментів у напрямках і сферах банків, фінансового ринку, виробництва, економіки, професій, освіти, бізнесу та суспільства [5, с. 47]. Таким чином, вважатимемо, що діджиталізація включає в себе цифрову трансформацію, автоматизацію та проявляється у вигляді зміни в процедурах, врегульованих законодавством та пов'язаних з переходом від процесів у паперовій формі до прямих онлайн процедур, які не

5 Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 1. 2022 потребують безпосередньої участі посередника чи

компетентного органу [6, с. 7], використовуючи мережу Інтернет. Цифровізація, діджиталізація українського уряду проходить поетапно. Так, 30 січня 2019 року Кабінет Міністрів України ухвалив План дій щодо впровадження концепції розвитку електронних послуг на 2019-2020 роки. Документ визначив комплекс заходів, спрямованих на підвищення якості надання адміністративних послуг громадянам та бізнесу відповідно до європейських вимог. Крім того, ще у січні 2018 року Кабінет Міністрів України ухвалив Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства та план заходів щодо її реалізації на 2018-2020 роки. Метою документа була реалізація ініціативи Цифрового порядку денного України щодо цифрової трансформації України в найперспективніших областях. Законодавство про цифровий уряд 7 листопада 2018 року набув чинності Закон України «Про електронні довірчі послуги». Цей документ реалізував ключові принципи Регламенту eIDAS в Україні. Закон створив інструменти ідентифікації, такі як електронні цифрові підписи, мобільні ідентифікатори, електронні штампи та електронні позначки часу. Закон збільшив кількість електронних послуг, які громадяни можуть отримати онлайн. У 2018 році Уряд України завершив і запустив Національну систему взаємодії TREMBITA. Система, заснована на естонській системі взаємодії X-Road, спрямована на обмін даними між державними інформаційними ресурсами для забезпечення високого рівня системи надання електронних послуг. У 2018 році «ТРЕМБІТА» пройшла сертифікацію механізмів захисту даних на відповідність законодавчо встановленим вимогам щодо технічного та криптографічного захисту даних. Наразі фахівці розробляють комплексну систему захисту даних для центральної частини системи [7, с. 5]. Таким чином, починаючи із 2017 року, коли Україна ухвалила Концепцію розвитку електронного уряду, яка передбачає комплексний розвиток електронних послуг відповідно до європейських вимог, і почалися процеси діджиталізації у всіх сферах. 21 вересня 2020 року Міністерство соціальної політики України представило нову Стратегію цифрової трансформації соціальної сфери, яка дозволяє

створити єдине інформаційне середовище соціальної сфери та показати, як держава сприяє соціальній згуртованості за допомогою цифрових технологій. Так, у рамках цифрової трансформації соціальної сфери міністерство створює єдиний реєстр постачальників та одержувачів соціальних послуг та пільг [8]. Якщо ж вести мову конкретно про процеси діджиталізації, з 2019 року в Україні проводиться реформа, метою якої є переведення 100% усіх держпослуг до онлайн. З 24 серпня 2021 року стало можливим використання паспортів на смартфонах у всіх ситуаціях, в яких раніше були потрібні звичайні ID-картки. 15 квітня 2021 року президент Зеленський підписав закон про цифрові паспорти для громадян України, який робить цифрові паспорти юридично еквівалентними паперовим паспортам та пластиковим посвідченням особи. Цей крок є частиною амбітної реформи цифровізації. Його кінцева мета – створити «державу в смартфоні», що фактично означає, що вся взаємодія між громадянами України та їх урядом може здійснюватись в режимі онлайн. Ця ідея була одним із ключових пунктів передвиборчої програми Володимира Зеленського під час його президентської кампанії у 2019 році. Основною установою, яка займається реформою цифровізації, є Міністерство цифрової трансформації України, яке було створено у серпні 2019 року. З того часу міністерство запустило безліч ініціатив, об'єднаних у рамках платформи «Дія». Портал «Дія» дозволяє громадянам України в онлайн-режимі отримувати багато держпослуг, у тому числі реєстрацію народження дитини, реєстрацію та закриття статусу фізичної особи-підприємця. За допомогою «Дії» українці також можуть підписувати цифрові документи, керувати своїми податками, а також реєструвати та оновлювати місце проживання. Міністерство цифрової трансформації поставило завдання до 2024 перевести 100% всіх держпослуг в онлайн. Крім полегшення взаємодії громадян України зі своєю державою, реформа цифровізації також сприяє боротьбі з корупцією, економічному зростанню та просуванню іміджу України на міжнародній арені. Міністр цифрової трансформації Михайло Федоров розповів UkraineWorld, що Україна 6 Актуальні проблеми вітчизняної

юриспруденції № 1. 2022 прагне стати безпаперовою не лише для того, щоб спростити надання державних послуг, а й для боротьби з корупцією. Під час підготовки реформи міністерство вивчило досвід таких країн, як Данія, Естонія, Фінляндія, Великобританія та Сінгапур. Особливо корисним виявився досвід Естонії у цифровізації державних послуг. Водночас, багато країн зараз зацікавлені в тому, щоб перейняти досвід України в галузі цифровізації. Як повідомляє Надія Васильєва, співзасновник Інституту консалтингу та цифрової трансформації «Цифрова трансформація», Україна ще не готова до повного переходу до цифрової економіки, і що реформа цифровізації, що проводиться, поки не може забезпечити цей перехід. Вона зазначила, що ІТ-сфера набагато випереджає «традиційні» галузі української економіки, але технологічна та виробнича інфраструктура України не дозволяє країні цифровізувати всю економіку такими ж темпами, як ІТ-сфера. Зокрема, Васильєва зазначила, що доступ до інтернету за межами великих міст, як і раніше, дуже обмежений, і багато людей навіть не мають пристроїв, які дозволяють їм отримувати доступ до цифрових сервісів, таких як «Дія». Міністерство планує до 2024 року забезпечити 95% українців широкопasmовим доступом до Інтернету. Реформа цифровізації України нині є однією з найпомітніших реформ у країні. Це вже вплинуло на українське суспільство. Дедалі більше державних послуг стало доступно через смартфон. Держава забезпечує громадян безплатними цифровими компетенціями та бізнесосвітою. Водночас реформа ще не вплинула на «традиційні» галузі української економіки та не сприяла реальній зміні поведінки громадян та бізнесу. У цьому відношенні амбітна реформа цифровізації України, як і раніше, має величезний потенціал [9]. Діджиталізація державно-правової сфери в Україні передбачає, в першу чергу, модернізацію державного управління України. Так, необхідна: - розробка архітектури функцій міністерств; - збір даних; - застосування, технології; - архітектура інформаційної безпеки; - загальні бізнес-процеси; - впровадження уніфікованих шаблонів документів і стандартних рішень. 17 січня 2018 року

уряд прийняв Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства та план її дій. Метою документа була реалізація ініціативи «Цифровий порядок денний України». Це допоможе економіці та сприятиме інвестиціям, покращить конкуренцію, надасть громадянам цифрові рішення, створить нові можливості для людського капіталу та розвине новий цифровий бізнес. Він узгоджується з такими ініціативами, як Цифровий порядок денний для Європи та Єдиний цифровий ринок. 30 січня 2019 року Уряд ухвалив постанову «Деякі питання цифрового розвитку», в якій визначено принцип цифрового за замовчуванням. У ньому було наголошено на таких ключових принципах, як принцип мобільного зв'язку, необхідність електронної участі, цифрове включення та залучення. Таким чином, державні структури повинні зекономити час, зменшити витрати на надання послуг, підвищити прозорість та покращити якість послуг, що надаються громадянам та бізнесу. 13 грудня 2018 року між Україною та Генеральною дирекцією інформатики (DIGIT) була підписана Адміністративна угода, яка заклала основу для розширення співпраці між Україною та ЄС шляхом обміну передовим досвідом у сфері цифрового управління та діджиталізації державно-правової сфери. Український уряд бере активну участь у модернізації державно-правової сфери з 2014 року, після Революції Гідності. Так, уряд України вважає, що найкращий спосіб запровадити цифровізацію у свій державний сектор – це використати передовий досвід ЄС у цій галузі. Враховуючи, що в даний час в Україні розробляється багато електронних систем, вони спираються на стандарти та рекомендації, розроблені DG DIGIT, зокрема програмою ISA2. Це також допоможе гарантувати, що всі цифрові системи легко інтегруються та взаємодіють одна з одною. Розвиток діджиталізованого уряду є важливим для України, оскільки це полегшить взаємодію громадян з органами державного управління та знизить бюрократичне навантаження. Враховуючи, що Україна страждає від низької довіри до державних інституцій, розвиток цифрового уряду є одним із інструментів, який допоможе підвищити прозорість 7

Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 1. 2022 та зміцнити довіру

до її державного управління. Таким чином, діджиталізація та цифровізація розглядаються як комплексний інструмент для боротьби з корупцією, прискорення надання послуг громадянам та кращого залучення суспільства у формування державної політики за допомогою різноманітних інструментів, пов'язаних із електронною демократією. Уряд України приділяє значну увагу розвитку цифрових держпослуг. В даний час розроблено та доступно для громадян та бізнесу 125 пріоритетних цифрових держпослуг. Серед іншого, ці послуги охоплюють такі адміністративні процедури: реєстрація бізнесу, допомога, приймання об'єктів будівництва в експлуатацію, житлова субсидія, довідки про несудимість, електронне ліцензування транспортних послуг, пенсійні процедури, дозвіл на пожежну безпеку. Зовсім недавно український уряд оновив свій портал відкритих даних, на якому зараз розміщено 2166 наборів відкритих даних, та впровадив систему електронної взаємодії TREMBITA (на основі естонського рішення X-Road для інтеграції систем та обміну даними, яка вже згадувалася вище). Остання увага та виклик українського уряду в його зусиллях з оцифрування лежить у галузі базових реєстрів. Підготовано проєкт закону про електронні реєстри, яким буде встановлено єдину термінологію для всіх державних реєстрів, створено базовий реєстр реєстрів, запроваджено обов'язкову державну реєстрацію нових реєстрів у Реєстрі реєстрів, запроваджено права на вільний доступ до інформації з реєстрів [10]. Щодо етапу процесу діджиталізації, який зараз проходить українська державно-правова сфера, всі реформи прискорювалися і проводились з огляду онлайн доступу через сильні корупційні та бюрократичні схеми. Так, якщо у країнах Європи, наприклад, цифровізація послуг проводиться для зручності доступу громадян, то у нас уряд таким чином планує подолати корупційні схеми, які можуть виникати при спілкуванні наживо та отриманні послуг громадянами особисто. Таким чином, проводячи діджиталізацію, спочатку модернізації піддалися більш спроможні за ресурсним забезпеченням галузі та сфери, наприклад, сфера державного управління, бізнесу, праці. Таким чином, сьогодні необхідно створити та

розвивати державну міжвідомчу електронну взаємодію, що дозволяє обмінюватися даними та приймати рішення в режимі реального часу, при цьому забезпечуючи захищеність одержувача та представника послуг, що надаються в електронному вигляді. При цьому, сьогодні в Україні почали користуватися попитом та популярністю такі професіонали, фахівці, котрі могли б допомогти швидкому та якісному процесу цифрової трансформації і змогли б розробити інформаційні програми у сфері надання та розвитку державно-правової сфери та державно-правових послуг в електронному вигляді. Висновки і перспективи подальших розвідок. При проведенні дослідження проаналізовано поняття «діджиталізація» з точки зору різних поглядів науковців, представників ІТ-сфери, урядовців. Отже, діджиталізація державно-правової сфери в Україні спрямована на те, аби усі державні послуги могли бути отримані громадянами онлайн, для спрощення процедури – за допомогою смартфона. Діджиталізація прагне модифікувати урядові послуги, відійти від паперів і зробити доступ до сервісів максимально простим. Починаючи з 2014 року, коли Україна взяла курс на Європу, і розпочалися процеси діджиталізації та цифровізації які наразі лише розквітають в Україні. Саме тому дана тема у якості предмета досліджень не втратить свою актуальність ще протягом багатьох років.

ЛІТЕРАТУРА

1. Манько Д. Г. Діджиталізація правового регулювання: технологічні алгоритми й електронні документи. Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 1 (67) том 1. С. 18-23. DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.1-1.3>.
2. Антонюк В. В. Елементи діджиталізації адміністративного судочинства України. Діджиталізація та права людини: зб. тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Хмельницький, 30 березня 2021 року. Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2021. 395 с. ISBN 978-617-7572-45-8.
3. «Діджиталізація» – слово 2019 року в Україні за версією онлайн-словника «Мислово». URL: <https://itc.ua/news/didzhitalizacziya-slovo-2019-roku-v-ukra%D1%97ni-za-versi%D1%94yu-onlajn-slovnika-mislovo/> (дата звернення: 14.02.2022).
- 8 Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 1.

2022 4. Шмідт Е., Коен Д. Новий цифровий світ. Як технології змінюють державу, бізнес і наше життя ; пер. з англ. Г. Лелів. Львів : Літопис, 2015. 368 с. 5. Жосан Г. Стан розвитку діджиталізації в Україні. Економічний аналіз. 2020. Том 30. № 1. Частина 2. С. 44-52. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2020.01.02.044>. 6. Глібко С. В., Сохіяян А. С. Вплив діджиталізації на інноваційну інфраструктуру в Україні та світі. С. 6-14. URL: [_29_11_2019_3.pdf](#) (дата звернення: 14.02.2022). 7. Digital Government Factsheet 2019 Ukraine. 27 с. URL: https://joinup.ec.europa.eu/sites/default/files/inline-files/Digital_Government_Factsheets_Ukraine_2019.pdf (дата звернення: 14.02.2022). 8. Monika Hunjadi. New initiatives in the area of digitalization of social sphere in Ukraine. URL: <https://eespn.euro.centre.org/new-initiatives-in-the-area-of-digitalization-of-social-sphere-in-ukraine/> (дата звернення: 14.02.2022). 9. Рибак В. E-State: How Ukraine Is Implementing Its Ambitious Digitalisation Reform. URL: <https://ukraineworld.org/articles/ukraine-explained/e-state-ukraine-and-digitalisation-reform> (дата звернення: 14.02.2022). 10. Cooperation between Ukraine and DIGIT in the sphere of digital government: closer look. URL: <https://joinup.ec.europa.eu/collection/nifo-national-interoperability-framework-observatory/document/cooperationbetween-ukraine-and-digit-sphere-digital-government-closer-look> (дата звернення: 14.02.2022).